

Anna Cudowska-Sojko
Uniwersytet w Białymstoku

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ A GLOBALIZACJA KONSUMPCJI

Streszczenie

W artykule zaprezentowano znaczenie konsumpcji w dzisiejszym zglobalizowanym świecie. Konsumpcja, która wraz z procesem globalizacji niesie ze sobą niekorzystne zjawiska społeczne, ekonomiczne i przyrodnicze, jest zagrożeniem dla zrównoważonego rozwoju. Wyrazem takiej konsumpcji jest konsumpcjonizm. Rozważania dotyczą również antidotum na to zjawisko – konsumpcji zrównoważonej.

Słowa kluczowe: zrównoważony rozwój, konsumpcjonizm, zrównoważona konsumpcja.

Kody JEL: Q01, P48

Wstęp

Koncepcja zrównoważonego rozwoju w ostatnich latach staje się coraz bardziej popularna¹. Zrównoważony rozwój to nie tylko kwestie związane ze środowiskiem. Zrównoważony rozwój zasadniczo dotyczy sposobu, w jaki decydujemy się żyć świadomi tego, że wszystko co robimy niesie za sobą konsekwencje dla 7 miliardów ludzi żyjących obecnie na świecie, a także dla dalszych miliardów tych, którzy będą żyli w kolejnych stuleciach². Celem niniejszych rozważań jest zwrócenie uwagi na rolę i skutki decyzji związanych z wyborem modelu konsumpcji w dzisiejszym świecie.

Obszar i definicja pojęcia zrównoważonego rozwoju

Zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy jest jednym z największych wyzwań współczesnego świata. Pojęcie to w sposób prosty i powszechnie stosowany zostało zdefiniowane przez Światową Komisję Brundtland do spraw Środowiska i Rozwoju, która powstała w 1983 roku. Określa ona zrównoważony rozwój jako taki, w którym potrzeby obecnego pokolenia mogą być zaspokajane bez pozbawienia możliwości zaspokojenia potrzeb przyszłych pokoleń³. Rozwój ten odnosi się do aspektów środowiskowych, gospodarczych i społecznych. Wspomniana Komisja przyczyniła się do zwołania w 1992 roku drugiego Szczytu Ziemi w Rio de Janeiro, który był najistotniejszym wydarzeniem dla wdrażania idei zrównoważonego rozwoju. Na tej konferencji uchwalono 5 kluczowych dokumentów, tj.: *Agendę 21*, *Deklarację z Rio w sprawie Środowiska i Rozwoju* (zawierającą 27 zasad i będącą rodzajem kodeksu postępowania człowieka wobec środowiska

¹ W. Jarecki, *Ochrona środowiska. Polska na tle krajów UE i OECD*, „Przegląd Organizacji” 2012, nr 2, s. 31.

² *Raport o rozwoju społecznym 2011, Zrównoważony rozwój i równość*, UNDP, Washington 2012, s. ii.

³ *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju Polski*, GUS, Katowice 2011, s. 5. D. Kielczewski, *Związki idei zrównoważonego rozwoju z ideą społecznej odpowiedzialności biznesu*, „Optimum” 2011, nr 6, s. 23.

naturalnego), *Ramową Konwencję w sprawie Zmian Klimatu, Konwencję o Bioróżnorodności i Deklarację o Lasach*. Najistotniejszym dokumentem jest *Agenda 21* będąca programem działań, które należy podejmować w perspektywie XXI wieku w zakresie środowiska i rozwoju. Dokument ten zwraca szczególną uwagę na konieczność ochrony zasobów naturalnych i racjonalnego gospodarowania nimi w celu zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju. W 2002 roku w Johannesburgu miał miejsce kolejny Szczyt Ziemi, na którym okazała się, że deklaracje i podjęte zobowiązania, niestety, nie były realizowane⁴. Wyznaczono trzy filary, na których powinien się wspierać dalszy rozwój społeczno-gospodarczy: społeczeństwo, gospodarkę i środowisko⁵. Działania szczegółowe dotyczące tych obszarów zostały opracowane i zawarte również w *Strategii Zrównoważonego Rozwoju Polski do roku 2025* i nadal są aktualne⁶:

Wymiar społeczny zrównoważonego rozwoju obejmuje:

- gwarancję zaspokojenia podstawowych potrzeb społeczeństwa, w szczególności do bezpiecznego schronienia, zapewnienie odpowiedniego minimum biologicznego;
- gwarancję ochrony przed oddziaływaniem szkodliwym dla zdrowia i życia, przede wszystkim przed toksycznym oddziaływaniem zanieczyszczeń spowodowanych, działalnością gospodarczą, jak również przed przestępczością;
- gwarancję dostępności edukacji, przynajmniej w zakresie podstawowym, oraz w pomocy zdobywania wiedzy dla jednostek najzdolniejszych na wyższych poziomach kształcenia;
- gwarancję czynnej ochrony zdrowia poprzez profilaktykę, właściwe warunki leczenia oraz przeciwdziałanie chorobom uznawanym za społeczne;
- gwarancję opieki społecznej dla osób starych, niepełnych i niepełnosprawnych, zapewniającej określone minimum socjalne oraz możliwość życia w społeczeństwie;
- gwarancję sprawiedliwej dystrybucji dochodów i zabezpieczeń socjalnych, sprzyjających niwelowaniu różnic społecznych, zapobiegających tworzeniu się znaczących obszarów ubóstwa oraz marginalizacji jednostek i grup społecznych;
- gwarancję dostępu do zatrudnienia, przez generowanie nowych miejsc pracy, wspieranie przedsiębiorczości, możliwość podnoszenia kwalifikacji;
- sprawiedliwy dostęp do środowiska i jego zasobów, do rekreacji w zdrowym i nieskażonym środowisku;
- nietykalność i ochronę własności prywatnej, własności państwowej i dóbr ogólnospołecznych.

Wymiar ekonomiczny opiera się na założeniach:

- nienaruszalność własności prywatnej;
- gwarancji wsparcia politycznego i ekonomicznego dla przedsiębiorczości;
- równych praw i równości wobec prawa przedsiębiorstw państwowych i prywatnych;
- gwarancji egzekucji prawa w przypadku prób jego łamania przez przedsiębiorców;
- wspierania przez państwo badań naukowych, rozwoju technologicznego oraz wdrożeń, mających na celu zwiększenie efektywności wykorzystania energii, surowców i paliw mineralnych oraz opierania procesów wytwórczych na korzystaniu z zasobów odnawialnych;
- gwarancji wspierania produkcji czystej oraz recyklingu odpadów i odzysku surowców;

⁴ E. Kulińska-Sadłocha, *Idea zrównoważonego rozwoju a ordo liberalna koncepcja społecznej gospodarki rynkowej*, „Optimum” 2011, nr 4, s. 36.

⁵ A. Makarewicz-Marcinkiewicz, *Zrównoważony rozwój – problem ekсклюzy społeczno-gospodarczej i realizacji strategii równowagi w gospodarce narodowej*, „Optimum” 2011, nr 6, s. 92.

⁶ *Strategia Zrównoważonego Rozwoju Polski do roku 2025*, Ministerstwo Środowiska, Warszawa, 1999, s. 15-18. *Strategia innowacyjności i efektywności gospodarki na lata 2012-2020*, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2012, s. 6.

- zmiany trendów konsumpcji i produkcji poprzez odpowiednią politykę i edukację ekologiczną.

Wymiar ekologiczny strategii obejmuje:

- gwarancję, że każdy program rozwoju gospodarczego i każda polityka sektorowa zostanie poddana ocenie oddziaływania na środowisko;
- dostęp społeczny do informacji o stanie środowiska i zagrożeniach dla tego stanu;
- pomoc państwa dla działalności proekologicznej;
- gwarancję przestrzegania prawa ekologicznego krajowego i międzynarodowego przez wszystkie podmioty;
- gwarancję, że każdy korzystający z zasobów środowiska i wprowadzający w nim zmiany wnoszą odpowiednio opłaty oraz kary za naruszanie przepisów dotyczących ochrony środowiska;
- gwarancję wspierania rozwoju nauki i technologii przyjaznych dla środowiska;
- swobodny transfer technologii i inwestycji proekologicznych.

Można oczywiście zrównoważony rozwój definiować szerzej, jak również odnosić go nie tylko do kwestii ekonomicznych, społecznych czy ekologicznych, omawiając to zagadnienie można rozwinąć również wątek polityczny czy chociażby filozoficzny.

Globalizacja konsumpcji – konsumpcjonizm

Globalizacja konsumpcji jest jednym z przejawów i skutków ogólnych procesów globalizacji działalności gospodarczej i globalizacji rynków, obejmujących swym zasięgiem nawet najodleglejsze zakątki naszej planety. Jest to proces wyrażający się w upowszechnianiu i rozszerzaniu oferty produktów lansowanych na rynku globalnym, co prowadzi do ujednolicania się wzorców konsumpcji, zachowań nabywczych i konsumpcyjnych⁷. Globalny rynek manipuluje potrzebami konsumentów i narzuca im konsumpcyjny styl życia⁸. Globalizacja sprawia, że wiele tych samych produktów jest dostępnych niemal pod każdą szerokością geograficzną. Temu procesowi konsumenci na całym świecie zawdzięczają także zwiększone możliwości podróżowania, nieograniczony dostęp do informacji, szeroki asortyment usług, oraz możliwości zdobywania atrakcyjnej pracy i wzrost dochodów. W skali międzynarodowej globalizacja sprzyja przenikaniu się wzorców konsumpcji, tworzeniu globalnej kultury konsumpcyjnej, globalnych segmentów konsumentów wyróżnionych na podstawie wartości, postaw oraz stosunku do przedmiotów i marek⁹.

Podejmując próbę charakterystyki współczesnego społeczeństwa konsumpcyjnego, należy wspomnieć o następujących tendencjach¹⁰:

- ulotne szybko zmieniające się mody i trendy konsumenckie (efemeryzacja konsumpcji)¹¹;

⁷ B. Mróz, *Dyskretny urok konsumpcjonizmu. Szkic do portretu konsumenta XXI wieku*, (w:) A. M. Zawadzka, M. Górnik-Durose, *Życie w konsumpcji, konsumpcja w życiu*, GWP, Sopot 2010, s. 19.

⁸ A. Małysa-Kaleta, *Kierunki oraz determinanty przemian konsumpcji w Polsce i Czechach na tle procesów integracji europejskiej*, UE, Katowice 2010, s.117.

⁹ K. Włodarczyk-Spiewak, *Współczesne zachowania konsumpcyjne polskiego społeczeństwa* (w:) K. Hanusik, A. Dudek, *Rynkowe i społeczne efekty konsumpcji*, UO, Opole 2011, s.15; R. Wolny, *Zachowania nabywcze gospodarstw domowych w warunkach globalizacji* (w:) M. Maliniwska, B. Kucharska, *Zachowania podmiotów rynkowych w warunkach globalizacji*, PWE, Warszawa 2006, s. 83; D. Hill, *Emocjonika*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2010, s. 153.

¹⁰ B. Mróz, *Dyskretny urok konsumpcjonizmu, op. cit.*, s. 17-18.

¹¹ J. Kopel, *Zarządzanie – racjonalność a etyczność*, Humanitas, Sosnowiec 2009, s. 36.

- „syndrom niecierpliwości”, potrzeba natychmiastowej gratyfikacji, chęć posiadania natychmiast¹²;
- wzrost znaczenia plastikowego pieniądza i konsumpcji na kredyt¹³;
- hedonizm konsumpcyjny, czerpanie radości z konsumpcji¹⁴;
- mieszanie się sacrum z profanum w przestrzeni publicznej¹⁵;
- „merkantylizacja świadomości” i komercjalizacja różnych sfer życia człowieka;
- „urzeczwienie kultury”, ekspansja kultury masowej (consumerised culture)¹⁶;
- ekspansja wielkich centrów handlowych i tzw. nowych środków konsumpcji, oferujących sztuczną rzeczywistość konsumpcyjnego raju¹⁷;
- rosnąca rola oraz tabloidyzacja mediów, usłudze podsuwających czytelnikom, słuchaczom, widzom gotowych wzorów do naśladowania zachowań konsumpcyjnych¹⁸;

Konsumowanie oznacza dzisiaj coś więcej niż tylko nabywanie, posiadanie i użytkowanie rzeczy¹⁹ – staje się zasadniczym sposobem tworzenia przez jednostki własnej tożsamości. Stanowi pewien styl życia, który jest wynikiem następujących czynników²⁰:

- konsumpcja materialna daje poczucie sensu życia, zapewniając konkretne cele codziennych wysiłków;
- nacisk na prywatną własność materialną jest rodzajem kompensacji wobec ograniczeń wolności w innych sferach życia;
- konsumpcja dóbr materialnych jest środkiem spajającym członków rodziny zastępującym dawne inne funkcje rodziny.

W efekcie tych zjawisk i procesów pojawia się konsumpcjonizm, który można interpretować jako konsumpcję nieusprawiedliwioną rzeczywistymi potrzebami ludzkimi oraz nie liczącą się z kosztami ekologicznymi, społecznymi i indywidualnymi. W trakcie zwiększania konsumpcji pojawia się wiele nowych potrzeb podsycanych działaniem efektu pokazowego i chęcią dorównania innym członkom społeczeństwa, co prowadzi do stwarzania złudzenia osiągnięcia większej satysfakcji z życia w procesie wzrastającej konsumpcji materialnej. Konsumpcjonizm prowadzi do złudnego szczęścia, przyczynia się do marnotrawstwa wyprodukowanych dóbr, ludzkiej pracy i zasobów przyrody. Prowadzi także do duchowej degradacji człowieka²¹.

¹² W. Wątroba, *Spółczesność konsumpcyjna*, UE, Wrocław 2009, s. 135.

¹³ A. Olejniczuk-Merta, *Zmiany w konsumpcji i zachowaniach konsumentów a rozwój społeczno-gospodarczy*, (w:) U. Langowska-Szcześniak, A. Bobrowska, *Spółeczno-ekonomiczne determinanty konsumpcji w Polsce*, UO, Opole 2011, s. 18-21. A. Dąbrowska, *Trendy konsumpcji i zachowań polskich konsumentów*, (w:) A. Kusińska, *Konsumpcja a rozwój społeczno-gospodarczy regionów w Polsce*, PWE, Warszawa 2011, s. 175.

¹⁴ M. Górnik-Durose, *Kupowanie rzeczy, kupowanie doświadczeń – nowe zjawiska w zachowaniach konsumenckich*, (w:) M. Goszczyńska, M. Górnik-Durose, *Psychologiczne uwarunkowania zachowań ekonomicznych*, Difin, Warszawa 2010, s. 209. A.M. Zawadzka, *O typach zakupów, które mogą zwiększać zadowolenie z życia*, (w:) A.M. Zawadzka, M. Górnik-Durose, *Życie w konsumpcji, konsumpcja w życiu*, GWP, Sopot 2010, s. 195.

¹⁵ M. Lindstrom, *Zakupologia*, Znak, Kraków 2009, s. 108-109. T. Słaby, K. Maliszewski, *Konsumpcjonizm a jakość życia*, (w:) B. Mróz, *Oblicza konsumpcjonizmu*, SGH, Warszawa 2009, s. 25.

¹⁶ S. Lash, C. Lury, *Globalny przemysł kulturowy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011, s. 11-13.

¹⁷ J. Wróblewska, M. Goszczyńska, *Związki materializmu z dokonywaniem zakupów nieplanowanych*, (w:) M. Goszczyńska, M. Górnik-Durose, *Psychologiczne uwarunkowania zachowań ekonomicznych*, Difin, Warszawa 2010, s. 235.

¹⁸ T. Warczok, *Globalizacja i konsumeryzm. O konsumpcji jako strategii zaradczej wobec traumatogennych zjawisk globalizacji*, (w:) A. Jawłowska, M. Kempny, *Konsumpcja-istotny wymiar globalizacji kulturowej*, IFiS PAN, Warszawa 2005, s. 262-263. Cz. Bywalec, *Konsumpcja a rozwój gospodarczy i społeczny*, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 223.

¹⁹ L. Rudnicki, *Determinanty zachowań konsumentów na rynku*, PWSZ, Nowy Sącz 2009, s. 8-10.

²⁰ M. Janoś-Kresło, B. Mróz, *Konsument i konsumpcja we współczesnej gospodarce*, SGH, Warszawa 2006, s. 78.

²¹ A. Małysa-Kaleta, *Kierunki oraz determinanty przemian konsumpcji w Polsce i Czechach na tle procesów integracji europejskiej*, UE, Katowice 2010, s.117. B. Mróz, *Consumo ergo sum? Rola konsumpcji we współczesnych społeczeństwach*, (w:) B. Mróz, *Oblicza konsumpcjonizmu*, SGH, Warszawa 2009, s. 16-21. J. Kramer, *Konsumpcja-ewolucja ról i znaczeń*, „Konsumpcja i Rozwój” 2011, nr 1, s. 11.

Zmiany zachodzące w zachowaniach konsumentów, dążenie do posiadania coraz większej ilości, coraz droższych i lepszych jakościowo dóbr materialnych trudno jest pogodzić z ograniczeniem spożycia dóbr oraz usług stanowiącym istotę koncepcji zrównoważonej konsumpcji²². Jednakże procesu globalizacji konsumpcji nie można jednoznacznie oceniać, ma on bowiem i zalety i wady. Zalety wynikają z samej jej istoty, czyli uniwersalizacji produktów oraz sposobów ich użytkowania w skali świata. Globalizacja na ogół hamuje rozwój lokalnych kultur niszczy lokalne produkty i sposoby konsumpcji co musi prowadzić w dłuższym okresie do zubożenia kulturowego nie tylko lokalnych społeczności, ale całego świata²³. Jeszcze innymi niekontrolowanymi skutkami ubocznymi globalizacji są:

- degradacja środowiska naturalnego;
- obumieranie kultur lokalnych i narodowych;
- szybka nadmierna ekspansja sieci restauracji barów szybkiej obsługi;
- przenikanie wzorców oferty usługowej i filozofii firmy MCDonald's do innych dziedzin życia;
- proces ujednolicenia preferencji konsumenckich, zwłaszcza w obszarze zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych;
- zakupoholizm, konsumpcja kompulsywna, neurotyczna konsumpcja;
- presja nabywczego-konsumpcyjnego modelu życia;
- konsumpcyjny amok i histeryczne zakupy w niektórych okresach;
- dyktatura super i hipermarketów oraz różnego rodzaju centrów handlowych, dla wielu konsumentów stanowią one psychologiczny azyl oraz sposób spędzania czasu wolnego²⁴.

Zrównoważona konsumpcja

Odpowiedzią na konsumpcjonizm jest zrównoważona konsumpcja, czyli taka, gdy konsumujemy dobra i usługi w stopniu wystarczającym dla zaspokojenia podstawowych potrzeb i osiągnięcia wyższej jakości życia oraz minimalizujemy zużycie zasobów naturalnych, materiałów szkodliwych dla środowiska powstających na wszystkich etapach produkcji, nie ograniczając jednocześnie praw następnym pokoleń do takiej konsumpcji. Warunkiem jej realizacji jest wzrost świadomości ekologicznej konsumentów. Świadomość ta oznacza nie tylko odpowiedni poziom wiedzy o wpływie działalności ludzi na środowisko naturalne, ale i podejmowanie określonych działań, zmianę zwyczajów, stylu życia, zachowań rynkowych²⁵.

Zrównoważona konsumpcja postrzegana jest w następujących aspektach²⁶:

- ekonomicznym – ustalona zostaje właściwa proporcja między konsumpcją bieżącą a przyszłą;
- ekologicznym – maksymalizowana jest użyteczność konsumpcji przy jednoczesnym zachowaniu użyteczności i jakości zasobów naturalnych i środowiska przyrodniczego;

²² B. Mróz, *Zrównoważona konsumpcja jako wyzwanie rozwojowe polskiej gospodarki*, (w:) R. Bartkowiak, J. Ostaszewski, *O nowy ład gospodarczy w Polsce*, SGH, Warszawa 2008, s. 21.

²³ Cz. Bywalec, *Konsumpcja w teorii i praktyce gospodarowania*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 145.

²⁴ B. Mróz, *Dyskretny urok konsumpcjonizmu*, *op. cit.*, s. 27-28.

²⁵ A. Czubała, *Rola konsumentów w realizacji koncepcji społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw*, „Konsumpcja i Rozwój” 2011, nr 1, s. 62. P. Domeradzki, W. Tyburski, *Podstawy edukacji i kształtowania świadomości społecznej w duchu zrównoważonego rozwoju*, (w:) W. Tyburski, *Zasady kształtowania postaw sprzyjających wdrażaniu zrównoważonego rozwoju*, UMK, Toruń 2011, s. 275.

²⁶ D. Kielczewski, *Konsumpcja a perspektywy zrównoważonego rozwoju*, UwB, Białystok 2008, s. 61.

- społecznym – konsumpcja jest względnie równo rozłożona, czyli dostępna dla wszystkich ludzi niezależnie od czasu i przestrzeni, przynajmniej w zakresie dóbr społecznie pożądaných;
- psychologicznym – procesy konsumpcji przyczyniają się do wzrostu jakości życia;
- demograficznym – uwarunkowania demograficzne nie stanowią trwałej bariery wzrostu konsumpcji;
- przestrzennym – sposoby zaspokojenia potrzeb nie naruszają ładów przestrzennych;
- czasowym – równoważenie konsumpcji są możliwe są do zrealizowania w nieograniczonej perspektywie czasowej.

Zrównoważona konsumpcja jest ściśle powiązana z ekologizacją która wyraża się w następujących działaniach: oszczędne i racjonalne korzystanie z dóbr konsumpcyjnych, ograniczanie nabywania takich dóbr, których konsumpcja wiąże się ze zużywaniem nieodnawialnych zasobów przyrody oraz tworzy niebezpieczne odpady pokonsumpcyjne, nabywanie i korzystanie z dóbr konsumpcyjnych, które w najmniejszym stopniu szkodzą środowisku naturalnemu, konsumowanie dóbr ekologicznych²⁷. Działania takie mogą mieć miejsce pod warunkiem rozbudzenia w społeczeństwie świadomości ekologicznej²⁸. Wykorzystywanie zasobów, wody, energii i wytwarzanie odpadów są determinowane przez m. in. wzorce konsumpcji. Większość związanych z konsumpcją: emisji gazów cieplarnianych, substancji zakwaszających, emisji prekursorów ozonu oraz nakładów materiałowych na każdym etapie cyklu życia może być przypisana głównym obszarom konsumpcji, mianowicie żywności i napojom, mieszkalnictwu i infrastrukturze oraz mobilności. Te trzy obszary konsumpcji powodowały 68% emisji gazów cieplarnianych, 73% emisji substancji zakwaszających, 64% bezpośredniego i pośredniego nakładu materiałowego. Żywność i napoje, mobilność i mieszkalnictwo są także obszarami konsumpcji charakteryzującymi się największą presją na środowisko w przeliczeniu na jedno euro²⁹.

Wiedząc, że jako konsumenci wywieramy znaczący wpływ na otaczającą nas rzeczywistość i że każda decyzja się liczy – mamy możliwość kreowania pozytywnego i negatywnego wpływu. Konsumenci mogą decydować: „czy kupić?”, „co kupić?”, „jak używać?” itd.³⁰ i swoimi wyborami wpływać na model dalszego wzrostu i rozwoju ekonomicznego, społecznego i przyrodniczego.

Podsumowanie

Idea zrównoważonego rozwoju gospodarczego, którego ważnym komponentem jest zrównoważona konsumpcja jest w Polsce ciągle traktowana marginesowo. Pomimo, iż problemy takie, jak szybki wzrost odpadów, problemy transportowe czy nadmierna emisja zanieczyszczenia stają się coraz bardziej odczuwalne, niewielka jest świadomość społeczeństwa zagrożeń jakie niosą ze sobą te problemy. Niezbędna więc wydaje się być edukacja w tym zakresie całego społeczeństwa.

²⁷ B. Mróz, *Zrównoważona konsumpcja jako wyzwanie rozwojowe polskiej gospodarki*, op. cit., s. 24.

²⁸ A. Stanaszek, M. Tędziągolska, *Badania świadomości ekologicznej Polaków 2010*; InRE, Warszawa 2011. A. Bołtromiuk, *Świadomość ekologiczna Polaków – zrównoważony rozwój*, InRE, Warszawa 2010. *The European environment*, EEA, Copenhagen 2010, s. 46.

²⁹ *Środowisko Europy 2010*, EAŚ, Kopenhaga 2010, s. 85.

³⁰ J. Kronenberg, T. Bergier, *Wyzwania zrównoważonego rozwoju w Polsce*, FS, Kraków 2010, s. 356.

Bibliografia

- Bołtromiuk A., *Świadomość ekologiczna Polaków – zrównoważony rozwój*, InRE, Warszawa 2010.
- Bywalec Cz., *Konsumpcja w teorii i praktyce gospodarowania*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.
- Bywalec Cz., *Konsumpcja a rozwój gospodarczy i społeczny*, C.H. Beck, Warszawa 2010.
- Czubała, A. Rola konsumentów w realizacji koncepcji społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw, „Konsumpcja i Rozwój” 2011, nr 1.
- Dąbrowska A., *Trendy konsumpcji i zachowań polskich konsumentów*, (w:) A. Kusińska, *Konsumpcja a rozwój społeczno-gospodarczy regionów w Polsce*, PWE, Warszawa 2011.
- Domeradzi P., Tyburski W., *Podstawy edukacji i kształtowania świadomości społecznej w duchu zrównoważonego rozwoju*, (w:) Tyburski W., *Zasady kształtowania postaw sprzyjających wdrażaniu zrównoważonego rozwoju*, UMK, Toruń 2011.
- Górnik-Durose M., *Kupowanie rzeczy, kupowanie doświadczeń – nowe zjawiska w zachowaniach konsumenckich*, (w:) Goszczyńska M., Górnik-Durose M., *Psychologiczne uwarunkowania zachowań ekonomicznych*, Difin, Warszawa 2010.
- Hill D., *Emocjonika*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2010.
- Janoś-Kresło M., Mróz B., *Konsument i konsumpcja we współczesnej gospodarce*, SGH, Warszawa 2006.
- Jarecki W., *Ochrona środowiska. Polska na tle krajów UE i OECD*, „Przegląd Organizacji” 2012, nr 2.
- Kiełczewski D., *Konsumpcja a perspektywy zrównoważonego rozwoju*, UwB, Białystok 2008.
- Kiełczewski D., *Związki idei zrównoważonego rozwoju z ideą społecznej odpowiedzialności biznesu*, „Optimum” 2011, nr 6.
- Kopel J., *Zarządzanie – racjonalność a etyczność*, Humanitas, Sosnowiec 2009.
- Kramer J., *Konsumpcja- ewolucja ról i znaczeń*, „Konsumpcja i Rozwój” 2011, nr 1.
- Kronenberg J., Bergier T., *Wyzwania zrównoważonego rozwoju w Polsce*, FS, Kraków 2010.
- Kulińska-Sadłocha E., *Idea zrównoważonego rozwoju a ordo liberalna koncepcja społecznej gospodarki rynkowej*, „Optimum” 2011, nr 4.
- Lash S., Lury C., *Globalny przemysł kulturowy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011.
- Lindstrom M., *Zakupologia*, Znak, Kraków 2009.
- Makarewicz-Marcinkiewicz A., *Zrównoważony rozwój – problem ekсклюzy społeczno-gospodarczej i realizacji strategii równowagi w gospodarce narodowej*, „Optimum” 2011 nr 6.
- Małysa-Kaleta A., *Kierunki oraz determinanty przemian konsumpcji w Polsce i Czechach na tle procesów integracji europejskiej*, UE, Katowice 2010.
- Mróz B., *Consumo ergo sum? Rola konsumpcji we współczesnych społeczeństwach*, (w:) Mróz B., *Oblicza konsumpcjonizmu*, SGH, Warszawa 2009.
- Mróz B., *Dyskretny urok konsumpcjonizmu. Szkic do portretu konsumenta XXI wieku*, (w:) Zawadzka A. M., Górnik-Durose M., *Życie w konsumpcji, konsumpcja w życiu*, GWP, Sopot 2010.
- Mróz B., *Zrównoważona konsumpcja jako wyzwanie rozwojowe polskiej gospodarki*, (w:) Bartkowiak R., Ostaszewski J., *O nowy ład gospodarczy w Polsce*, SGH, Warszawa 2008.

- Olejniczuk-Merta A., *Zmiany w konsumpcji i zachowaniach konsumentów a rozwój społeczno-gospodarczy*, (w:) Łangowska-Szczeńsiak U., Bobrowska A., *Spoleczno-ekonomiczne determinanty konsumpcji w Polsce*, UO, Opole 2011.
- Raport o rozwoju społecznym 2011, Zrównoważony rozwój i równość*, UNDP, Washington 2012.
- Rudnicki L., *Determinanty zachowań konsumentów na rynku*, PWSZ, Nowy Sącz 2009.
- Słaby T., Maliszewski K., *Konsumpcjonizm a jakość życia*, (w:) Mróz B., *Oblicza konsumpcjonizmu*, SGH, Warszawa 2009.
- Stanaszek A., Tędziągolska M., *Badania świadomości ekologicznej Polaków 2010*, InRE, Warszawa 2011.
- Strategia innowacyjności i efektywności gospodarki na lata 2012-2020*, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2012.
- Strategia Zrównoważonego Rozwoju Polski do roku 2025*, Ministerstwo Środowiska, Warszawa, 1999.
- Środowisko Europy 2010*, EAŚ, Kopenhaga 2010.
- Warczuk T., *Globalizacja i konsumeryzm. O konsumpcji jako strategii zaradczej wobec traumatogennych zjawisk globalizacji*, (w:) Jawłowska A., Kempny M., *Konsumpcja – istotny wymiar globalizacji kulturowej*, IFiS PAN, Warszawa 2005.
- Wątroba W., *Spoleczeństwo konsumpcyjne*, UE, Wrocław 2009.
- Włodarczyk-Śpiewak K., *Współczesne zachowania konsumpcyjne polskiego społeczeństwa*, (w:) Hanusik K., Dudek A., *Rynkowe i społeczne efekty konsumpcji*, UO, Opole 2011.
- Wolny R., *Zachowania nabywcze gospodarstw domowych w warunkach globalizacji*, (w:) Malinowska M., Kucharska B., *Zachowania podmiotów rynkowych w warunkach globalizacji*, PWE, Warszawa 2006.
- Wróblewska J., Goszczyńska M., *Związki materializmu z dokonywaniem zakupów nieplanowanych*, (w:) Goszczyńska M., Górnik-Durose M., *Psychologiczne uwarunkowania zachowań ekonomicznych*, Difin, Warszawa 2010.
- Wskaźniki zrównoważonego rozwoju Polski*, GUS, Katowice 2011.
- Zawadzka A.M., *O typach zakupów, które mogą zwiększać zadowolenie z życia*, (w:) Zawadzka A.M., Górnik-Durose M., *Życie w konsumpcji, konsumpcja w życiu*, GWP, Sopot 2010.

Sustainable Development and Globalisation of Consumption

Summary

In her article, the author presents the importance of consumption in the today's globalised world. Consumption, which, together with the process of globalisation, entails unfavourable social, economic and environmental phenomena, poses a threat to sustainable development. An expression of such consumption is consumerism. Considerations also concern an antidote to this phenomenon – sustainable consumption.

Key words: sustainable consumption, consumerism, sustainable development.

JEL codes: Q01, P48

Устойчивое развитие и глобализация потребления

Резюме

В статье представили значение потребления в современном глобализированном мире. Потребление, которое наряду с процессом глобализации несет с собой неблагоприятные социальные, экономические и природные явления, представляет собой угрозу для устойчивого развития. Выражением такого потребления является потребительство. Рассуждения касаются также «противоядия» от этого явления – устойчивого потребления.

Ключевые слова: устойчивое развитие, потребительство, устойчивое потребление.

Коды JEL: Q01, P48